

SVETIMŲ KALBŲ INTARPAI SAKY TINĖJE LIETUVIŲ KALBOJE

Laura Kamandulytė–Merfeldienė

Vytauto Didžiojo universitetas

K. Donelaičio g. 58

LT-44248 Kaunas, Lietuva

El. paštas: laura.kamandulyte@vdu.lt

Įvadas

Pastaruoju metu neretai kalbama, kad lietuvių kalboje sparčiai daugėja iš svetimų kalbų (ypatingai – anglų) skolintų leksinių vienetų, kai kuriose srityse iš vartosenos išstumiami lietuviški žodžiai, o svetimžodžių vartoseną dažnai yra nesaikinga ir kelia grėsmę lietuvių kalbos savitumui, o gal net išlikimui. Vis dėlto reikia paminėti, kad neatlikus išsamių įvairių kalbos vartojimo sričių tyrimų, skolinimosi reiškinių mastą objektyviai įvertinti sunku. Nors svetimžodžių vartosenos tyrimai nėra reti, dažniausiai svetimų kalbų poveikis lietuvių kalbai analizuojamas aptariant naujų skolinių vartoseną. Be to, iki šiol atlikti tyrimai daugiausiai yra skirti tam tikroms kalbos vartojimo sritims ir atskleidžia naujų skolinių paplitimą tik tam tikrame diskurse arba tam tikroje kalbos formoje (rašytinėje kalboje). Pavyzdžiui, V. Rudaitienė (2007, 2008), tyrusi skolinių vartoseną *administracinėje* kalboje ir oficialiuosiuose *socialinio diskurso* raštuose, periodinėje spaudoje, mokslo leidiniuose ir oficialioje šnekamojoje kalboje, nustatė, kad socialiniame diskurse daugėja naujų skolinių, kurių vartoseną ne visada pagrįsta, gausėja morfologiškai neadaptuotų, anglų kalba vartojamų žodžių, daugėja tarptautinių žodžių naujomis reikšmėmis, stumiami iš vartosenos lietuviški žodžiai. R. Vladarskienė (2014) tyrime, kuriame analizuotos tarptautinių žodžių vartosenos tendencijos *administracinėje* kalboje, nustatė, kad dalis administracinėje kalboje vartojamų tarptautinių žodžių yra reikalingi, nes tikslių atitikmenų lietuvių kalba nėra, tačiau administracinėje kalboje taip pat vartojami ir tarptautiniai žodžiai su perviršinėmis naujomis reikšmėmis, kai yra sinoniminių žodžių tai reikšmei pažymėti. O. Petrėnienės (2017) tyrimas, skirtas naujų skolinių vartosenai *kultūrinėje* spaudoje, parodė, kad svetimų kalbų žodžiai tekstuose atlieka referentinę arba stilistinę funkciją, o jų vartoseną funkcinio požiūriu daug priklauso nuo tirtų kultūrinės spaudos tekstų savitumo, pirmiausia – nuo orientacijos į išsilavinusį, plataus kultūrinio akiračio adresatą, gebantį išvelgti stilistinę naujų skolinių vartosenos motyvą. L. Vaicekauskienė (2009) aprašė nacionalinių kalbų ir anglų kalbos konkurenciją *reklamoje*, kartu su R. Šmitaite (2010) tyrė anglų kalbos atvejus televizijos reklamoje. Pasak šių autorių, televizijos reklama Lietuvoje nėra labai pažeistas kalbos domenas: vienakalbių reklamų, kuriose būtų vartojama vien užsienio (anglų) kalba, tyrimo medžiagoje praktiškai nepasitaikė, kita vertus, televizijos reklamoms būdinga kalbų maišymas, kalbinių kodų kaita: mišrių reklamų palyginti su lietuviškomis buvo gerokai daugiau, apie 75

procentai (Vaicekauskienė, Šmitaitė 2010, 121). Naujųjų skolinių reklamoje tyrimus prasmingai papildė L. Nevinskaitės (2014a, 2014b) darbai, atskleidę, kad skoliniai reklamoje pasitelkiami ne tik kaip neišvengiama pagalbiniė priemonė leksinėms spragoms užpildyti, bet ir tikslingai naudojami kaip stilistinė, simbolinė, tapatybės kūrimo priemonė, siekiant didesnio reklamos poveikio. Pažymėtini ir tyrimai, skirti siauresnėms kalbos vartojimo sritims. Pavyzdžiui, L. Vaičiakauskienė (2016) tyrė skolinių vartoseną *kompiuterijos* srityje ir atskleidė, kad dauguma (88 proc.) antraštinių kompiuterijos srities naujųjų skolinių maksimaliai prisitaiko prie lietuvių kalbos sistemos – turi funkcionuojančią visiškai prie lietuvių kalbos sistemos prisitaikiusią – ortografiškai ir morfologiškai adaptuotą – formą (Vaičiakauskienė 2016, 86). J. Girčienė (2015), tyrusi *gastronomijos* srities skolinius, juos pagrįstai sieja su globalėjimo tendencijomis, Česnulienė (2017), analizavusi naujuosius skolinius įvairiuose spausdintuose ir elektroniniuose *jaunimo* ir jaunimui skirtuose tekstuose, nustatė kad jie dažniausiai atlieka referentinę, ekspresinę, socialinę ir metakalbinę funkcijas (Česnulienė 2017, 14). Vienas iš didesnės apimties naujųjų skolinių vartosenos tyrimų, atliktas L. Vaicekauskienės (2014a), parodė skolinių vartojimo tendencijas *rašytinėje* kalboje, leido nustatyti sritis, kuriose naujųjų skolinių paplitimas yra didžiausias. Paminėtini ir gausūs ankstesni kitų kalbų žodžių vartojimo lietuvių kalboje tyrimai, atlikti L. Vaicekauskienės (2006, 2007, 2008 ir kt.) ir J. Girčienės (2005, 2006a, 2006b, 2007 ir kt.), kuriuose aprašoma naujųjų skolinių bei naujažodžių vartoseną ir funkcijas.

Apibendrinant įvairių autorių tyrimus galima teigti, jog didžioji dalis autorių pabrėžia referentinę (designatinę) ir stilistinę skolinių vartojimo funkcijas, aprašo naujųjų skolinių vartojimo situacijas ir priežastis, neretai svetimos kilmės žodžių vartoseną sieja kalbiniu identitetu (Vaicekauskienė 2006), kultūrine tautų interferencija (Kregždys 2014), globalėjimu (Girčienė 2015) ir modernumu (Česnulienė 2017), plačiu kultūriniu kontekstu (Petrėnienė 2017). Vis dėlto tik nedidelėje dalyje minėtų tyrimų pateikiami kiekybinės analizės rezultatai, atskleidžiantys svetimų kalbų žodžių paplitimą lietuvių kalboje, dar mažesnėje – orientuojamasi į platų kalbos vartojimo diskursą, daugiausiai apsiribojama siauros kalbos vartojimo srities tyrimais. Iš minėtųjų darbų išsiskiria L. Vaicekauskienės ir bendraautorių (Vaicekauskienė, Dabašinskienė et al. 2014) atliktas tyrimas, apimantis įvairias rašytinės ir sakytinės kalbos vartojimo sritis, ir atskleidęs bendrąsias naujųjų skolinių vartojimo tendencijas. Šių autorių tyrime remtasi dviem gausiais šaltiniais – Lietuvių kalbos instituto parengta tęstine *Naujųjų skolinių duomenų baze* (NSDB)¹, pateikiančia duomenų apie skolinius *rašytiniuose*, daugiau ar mažiau viešuose paskutinių poros dešimtmečių lietuvių kalbos tekstuose, ir Vytauto Didžiojo

¹ Naujųjų skolinių duomenų bazė, parengė Lietuvių kalbos instituto Sociolingvistikos skyrius, žr. <http://nsdb.sociolingvistika.lt/>.

universitete sukurtu *Sakytinės lietuvių kalbos tekstynu* (SLKT)², kurį sudaro daugiausia dialoginė ir spontaniška, neformalaus stiliaus, bet taip pat ir parengta, formalesnė, iš dalies skaitoma kalba (Vaicekauskienė, Dabašinskienė et al. 2014, 5–6). Tyrimo metu NSDB iš viso buvo per 2000 antraštinių skolinių ir per 8000 jų vartosenos iliustracijų, SLKT sudarė apie 80 valandų, iš viso apie 225000 žodžių, įvairių pašnekovų kalbos. Tyrimas leido nustatyti naujųjų skolinių lietuvinimo tendencijas, dažniausius daiktavardžio ir būdvardžio kaitybinių ir darybinių adaptavimo modelius (skolintų veiksmažodžių morfologiją yra plačiai aprašęs J. Pakerys 2014). Įdomu tai, kad palyginti reprezentatyviame, įvairias pokalbių temas ir komunikacines situacijas atspindinčiame SLKT rasta vos 100 skirtingų naujųjų skolinių leksemų, o jos tesudarė 0,4 proc. bendrojo sakytinės kalbos leksikono (Vaicekauskienė, Dabašinskienė et al. 2014, 6). Tai leidžia teigti, kad, priešingai nei įprasta manyti, naujieji skoliniai yra gana retas *bendrosios sakytinės* vartosenos reiškinys. Sakytinėje kalboje jų daugiau pasitaiko neformaliuose pokalbiuose, ypač jaunimo dialoguose ar poliliguose, arba pokalbiuose, kurių tema yra kompiuterija ir informacinės technologijos (Vaicekauskienė, Dabašinskienė et al. 2014, 6).

Reikia paminėti, kad aptartuose tyrimuose autoriai iš esmės sutinka dėl naujojo skolinio apibrėžimo ir naujaisiais skoliniais įprastai laiko maždaug nuo Nepriklausomybės pradžios į lietuvių kalbą atėjusius įvairių kalbų kilmės žodžius ar jų kamienų vedinius su lietuviškomis morfemomis, formaliai žiūrint, tuos, kurie iki tol nebuvo įtraukti į tarptautinių žodžių žodynus, pirmiausia, į paskutinį sovietmečiu išleistą „Tarptautinių žodžių žodyną“ (1985) (pagal Vaicekauskienė 2014b, 1). Vis dėlto reikia atkreipti dėmesį ir į tai, kad vien naujųjų skolinių vartosenos tyrimai kitų kalbų poveikio ar skolinimosi reiškinio visiškai neatspindi. Kai kurie autoriai naujų žodžių skverbimosi į lietuvių kalbą tyrimus prasmingai papildė darbais, skirtais naujadarams, padarytiems iš skolintų leksemų, ir neadaptuotiems svetimų kalbų intarpams, lietuvių kalbotyroje neretai vadinamiems kodų kaita, tačiau tokių darbų nėra gausu. Kol kas ypatingai mažai dėmesio skirta kodų kaitai ar kodų painiojimui. Tai suprantama, nes kodų kaita ar painiojimas dažniausiai vyksta spontaniškoje sakytinėje kalboje (neretai ir elektroniniame diskurse, kartais – ir tam tikruose specifiniuose rašytinės kalbos domenuose, pvz., reklamoje), o natūralios spontaniškos kalbos šaltinių trūkumas iki šiol neleido nuodugnai aptarti šio ir kitų specifinių sakytinės kalbos reiškinų. Tokią galimybę šiuo metu suteikia jau anksčiau minėtas *Sakytinės lietuvių kalbos tekstynas*, pastaraisiais metais, vykdamas LMT finansuojamą projektą pagal Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą „Šiuolaikinė sakytinė

---

² Sakytinės lietuvių kalbos tekstynas, parengė Vytauto Didžiojo universitetas Tarpkultūrinės komunikacijos ir daugiakalbystės tyrimų centras, žr. <http://sakytinistekstynas.vdu.lt> arba <http://donelaitis.vdu.lt/sakytines-kalbos-tekstynas/>

lietuvių kalba: leksikos ir gramatikos tyrimas tekstynų lingvistikos metodu“ (LIP-085/2016), papildytas įvairias spontaninės kalbos atmainas apimančiais duomenimis³.

Taigi šiame straipsnyje siekiama, remiantis *Sakytinės lietuvių kalbos tekstyno duomenimis*, naujai aptarti skolinimosi reiškinių: išanalizuoti svetimų kalbų intarpų dažnumą, taip pat nustatyti, kokią dalį tarp svetimų kalbų intarpų sudaro naujieji skoliniai, išsiaiškinti, ar kai kurie iš šių intarpų gali būti laikomi kodų kaitos ar painiojimo atvejais⁴. Straipsnyje atsiribojama nuo svetimų kilmės tikrinių žodžių (pavadinimų) ir nuo lietuvių kalboje dar iki Nepriklausomybės pradžios įsitvirtinusių skolinių. Straipsnyje iškeliam tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai: 1) siekiant plačiau paaiškinti tiriamojo objekto pobūdį, aptarti su tyrimo objektu susijusius terminus; 2) atlikti kiekybinį svetimų kalbų intarpų tyrimą; 3) nustatyti, kokią dalį tarp svetimų kalbų intarpų sudaro naujieji skoliniai ir kiti intarpai (kodų painiojimas); 4) nustatyti naujųjų skolinių ir kitų intarpų dažnumą ir funkcijas skirtinguose sakytinės kalbos registruose. Tyrimo metu taikyti tekstynų lingvistikos ir kiekybinės analizės metodai.

Naujieji skoliniai, svetimų kalbų žodžiai, kodų painiojimas ar kodų kaita?

Jau anksčiau minėtas naujųjų skolinių apibrėžimas nurodo, kad skolinys – tai žodis, kuris jau *atėjo* į lietuvių kalbą (nors ir neretai neteiktinas kalbos normų požiūriu). Remdamiesi tuo, naujaisiais skoliniais laikyti negalėtume į lietuvių kalbos srautą įterpiamų kitų kalbų leksinių elementų, kurie nėra įprasti, tikėtini, dažnai vartojami ar pritaipę tam tikrame kalbos domene (pvz., *tu geras friendas*); be to, į spontanišią kalbą dažnai įterpiamos ne pavienės kitų kalbų leksemos, bet ištisi žodžių junginiai ar frazės, tokiu atveju kalbėti apie naujuosius skolinius taip pat nebūtų tinkama.

Šio tyrimo metu siekta atskirti naujuosius skolinius nuo kitų svetimų kalbų intarpų, šiam tikslui buvo remtasi jau anksčiau minėta Naujųjų skolinių duomenų baze (NSDB): darant prielaidą, kad svetimų kalbos žodžio naujuoju skoliniu laikyti nereikėtų, duomenų bazėje buvo vykdoma šio žodžio paieška. Radus daugiau nei du pavartojimo atvejus, turinčius tą pačią reikšmę kaip ir tyrimo metu užfiksuota Sakytinės lietuvių kalbos tekstyne (SLKT), svetimų

---

³ Tekstyno pradžia siejama su 2006 m. ir 2007–2008 m. LVMSF finansuojamais projektais (C-48/2006, L-12/2008), skirtais buitinės šnekamosios kalbos įrašams kaupti ir transkribuoti. Šių projektų metu buvo sukurtas tekstyno pagrindas – morfologiškai anotuotas 225 000 žodžių apimties *Sakytinės lietuvių kalbos tekstynas* (<http://donelaitis.vdu.lt/sakytines-kalbos-tekstynas/>), prie kurio prisidėjo įvairių Lietuvos mokslo institucijų darbuotojai, kaupę sakytinės kalbos duomenis įvairiuose Lietuvos regionuose. Tekstynas gausintas ir plėstas vykdant Lietuvos mokslo tarybos projektus pagal Nacionalinę lituanistikos plėtros 2009–2015 m. programą: *Sintaksinės sakytinės lietuvių kalbos ypatybės: tekstyno analizė* (LIT-9-11), pagal Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 m. programą: *Šiuolaikinė sakytinė lietuvių kalba: leksikos ir gramatikos tyrimas tekstynų lingvistikos metodu* (LIP-085/2016).

⁴ Straipsnyje pirmą kartą stengiamasi nubrėžti ribą tarp naujųjų skolinių ir kitų svetimų kalbų intarpų, taip pat stengiamasi parinkti terminus naujiems, dar netyrinėtiems reiškiniams. Tikimasi, kad šis bandymas sulauks kritiško žvilgsnio ir paskatins Lietuvos kalbininkų diskusijas apie terminiją, skirtą skolinimosi reiškiniui, bei leis ateityje suformuoti šios srities sąvokų lauką.

kalbos vienetas laikytas naujuoju skoliniu, pvz., *afterpartis*, nes NSDB nurodyta nemažai jo pavartojimo atvejų, tačiau SLKT užfiksuotas svetimžodis *aiskrimas* (reikšme *ledai*) naujesiems skoliniam nepriskiriamas ir laikomas tiesiog anglų kalbos žodžiu (intarpu), pavartotu pokalbyje, vykstančiame lietuvių kalba, kadangi NSDB užfiksuotas šis skolinys turi kitokią – šalto desertinio gėrimo – reikšmę. Taigi šiame darbe siekiant aptarti svetimų kalbų intarpų įvairovę analizuojami ir naujieji skoliniai, ir kiti intarpai, kuriuos gali sudaryti vienas ar keli žodžiai (*aiskrimas*, *bad boy*), o kartais – ir išsisa frazė (*I love you*). Nors tokiems svetimų kalbų vienetams pavadinti lietuvių kalbotyroje įsitvirtinusio termino nėra, galima rasti darbų, kuriuose svetimų kalbų intarpai aptariami siejant juos su tam tikromis sąvokomis. Pavyzdžiui, kai kuriuose iš jų svetimų kalbų intarpai į lietuvių kalbos tekstą analizuojami įvardijant juos kaip *kodų kaitos* (Vaicekauskienė 2009; Vaicekauskienė, Šmitaitė 2010) reiškinį. Štai L. Vaicekauskienė, savo darbuose didelį dėmesį skirianti tiek naujesiems skoliniam, tiek kitiems kitų kalbų intarpams, aprašydama reklamos tyrimus, svetimus lietuviško reklamos teksto elementus, kurie nėra lietuvių kalboje įsitvirtinę skoliniai ar naujieji svetimžodžiai, su išlygomis laiko kodų kaita (pvz., reklamos šūkiai, informacija apie prekę, foninės dainos; Vaicekauskienė, Šmitaitė 2010, 111). Pasak L. Vaicekauskienės ir bendraautorės (Vaicekauskienė, Šmitaitė 2010, 111), nors reklamų kodų kaita, suprantama, nelygintina su dvikalbiam kalbėtojams būdingais perėjimais nuo vieno kalbinio kodo prie kito, kita vertus, panašumo, bent jau komunikacinių tikslų požiūriu, esama. Kitame darbe L. Vaicekauskienė (2014a, 2) pabrėždama, kad teorinėje literatūroje nėra aiškios nuomonės, kaip įvardyti nevienalytį naujosios leksikos skolinimosi reiškinį, kodų kaita laiko įterpiamus pavienius neadaptuotus žodžius ar frazes, tačiau pažymi, kad šiuos atvejus sudėtinga atskirti nuo kitų skolinių – leksikalizuotų, bet taip pat ir neadaptuotų žodžių ar žodžių junginių, citatų, kurių dalis gali turėti adaptuotų variantų. Tačiau I. Vyšniauskienės (2012, 141) teigimu, kodų kaitą galime analizuoti tik dvikalbėse grupėse, o vienakalbei bendruomenei ši sąvoka netinkama. Autorė, tirdama Vilniaus jaunimo kalbinę raišką, vartoja terminą *polilingvalizmas* ir teigia, kad šios sąvokos nereikėtų painioti su kodų kaita. Kiti autoriai kalbėdami apie svetimų kalbų intarpus tiesiog įvardija juos pagal kalbą donorę, pvz., *anglų kalbos žodžiai*, *angliški žodžiai* (Čekuolytė 2010; Karpuškienė 2011), *anglų kalbos svetimžodžiai* (Vaicekauskienė 2006; 2007).

Reikia paminėti, kad nors lietuvių kalbotyros darbuose, kuriuose analizuojami svetimų kalbų intarpai, pasitelkiami įvairūs terminai, iki šiol juose nebuvo vartota kodų painiojimo (angl. *code mixing*) sąvoka, nors ji gana plačiai aprašyta užsienio kalbininkų darbuose. Užsienio lingvistai, aptardami kodų painiojimą, šį terminą dažnai lygina su kodų kaita, taip išryškindami kodų painiojimo ir kodų kaitos skirtumus, atskleidžiančius šių reiškinų esmę.

Viena iš pagrindinių šio reiškinio tyrėjų C. Myers-Scotton *kodų kaitą* apibrėžia kaip kalbinę situaciją, kai asmuo, mokantis dvi arba daugiau kalbų, pasirenka bendrauti viena iš jų, bet pokalbio metu į ją vis įterpia kitos kalbos žodžių ar posakių (Myers-Scotton 1997, 3). S. Poplack

(1980, 583) kodų kaita laiko dviejų kalbų vartojimą tame pačiame sakinyje ar kalbos sraute. M. Cárdenas-Claros ir N. Isharyanti (2009, 68) pastebi, kad kai kurie tyrėjai su kodų kaitos terminu tapatina *kodų painiojimo* sąvoką, pavyzdžiui, M. G. Clyne (1991) teigia, kad kodų kaita ir kodų painiojimas yra tas pats reiškinys, kai asmuo iš vienos kalbos pereina į kitą (iš Cárdenas-Claros, Isharyanti 2009, 68), o C. Pfaff (1979) kodų painiojimą laiko neutraliu terminu, apimančiu tiek kodų kaitą ar painiojimą, tiek apskritai skolinimąsi (iš Kim 2006, 46). Vis dėlto didelė dalis tyrėjų aiškiai atskiria kodų kaitos ir kodų painiojimo sąvokas, teigdami, kad kodų kaita apima *didesnę nei sakinio lygmenį*, o kodų painiojimas yra *sakinio viduje* vykstantis procesas. Pavyzdžiui, M. Cárdenas-Carlos ir N. Isharanti (2009, 69) teigimu, kodų painiojimo atveju antrosios kalbos intarpai niekada nesudaro pilno sakinio. Anot P. Muysken (2000, 3), painiojimas įvyksta, kai tame pačiame sakinyje yra pavartojami dviejų kalbų leksiniai arba gramatiniai elementai. Panašiai kodų painiojimą apibrėžia T. K. Bhatia ir W. C. Ritchie (2004, 337) šį reiškinį siedami su įvairių kalbinių vienetų (morfemų, žodžių, frazių) painiojimu sakinyje. Taigi ir šiame straipsnyje kodų painiojimo terminas bus vartojamas kalbant apie kelių kalbų elementų vartojimą viename sakinyje, o kodų kaita bus apibūdinamas kelių kalbų vartojimas, apimantis ilgesnes nei vieno sakinio atkarpas. Vis dėlto reikia pabrėžti, kad tokiu atveju svarbu atskirti kodų painiojimą nuo skolinių vartojimo. Sakykime, jei į kalbą įterpiamas žodis *laptopas*, negalime teigti, kad tai – kodų kaitos arba painiojimo vienetas, nes lietuvių kalboje šis žodis vartojamas, nors ir laikomas neteiktinu. S. Poplack (1987) teigimu, jei iš kitos kalbos atėjęs žodis dažnai yra vartojamas gimtojoje kalboje ir įsiliejo į ją bei adaptavosi (įgavo tam tikrų būdingų fonologinių ir morfologinių ypatybių), pavartojus jį tinkamame kontekste, jis negali būti laikomas kodų kaitos arba painiojimo atveju (Poplack 1987, 56). Su tuo sutinkama ir šiame straipsnyje, kuriame be kodų painiojimo ir kodų kaitos bus kalbama ir apie naujųjų skolinių vartojimą. Taigi straipsnyje tokie kalboje įsitvirtinę ir sistemingai vartojami svetimų kilmės žodžiai kaip *latė*, *lazanija* arba svetimžodis *super* yra laikomi naujaisiais skoliniais, o lietuvių kalboje *nejprastos* vartosenos žodžiai ar frazės, tiesiog perkelti iš svetimosios kalbos į lietuvių kalbą tam tikro kalbėtojo tam tikrame kontekste, bus laikomi kodų painiojimu (pvz., *aiskrimas*, *bad boy*). Remiantis minėtais autoriais, svetimų kalbų intarpai, apimantys didesnę nei sakinyje pokalbio dalį, bus laikomi kodų kaita.

Kiekybinis svetimų kalbų intarpų tyrimas

Aprašomam svetimų kalbų intarpų tyrimui buvo pasitelkta Sakytinės lietuvių kalbos tekstyno dalis, apimanti 220 pokalbių įrašų (iš visų tekstyną sudarančių 265 įrašų), kuriuos sudarė 280 123 žodžių formos. Analizuojami įrašai buvo pasirinkti iš įvairių tekstyno dalių, atspindinčių įvairius registrus: *spontaninę privačią kalbą*, *spontaninę aptarnavimo ir paslaugų srities kalbą*, *parengtą viešąją akademinę komunikaciją*, *parengtą viešąją žiniasklaidos srities kalbą*.

Sudarinėjant tyrimo šaltinį į jį įtrauktas maždaug vienodas kiekis spontaninės komunikacijos pokalbių ir parengtos viešosios kalbos pokalbių, taip pat atsižvelgta į pašnekovų amžiaus (nuo 19 iki 80 m.) ir sociodemografinių charakteristikų įvairovę. Atsižvelgiant į tyrimo tikslą, reikia paminėti, kad Sakytinės lietuvių kalbos tekstyną sudaro įvairių Lietuvos miestuose ir regionuose gyvenančių vienkalbių lietuvių kalba, o didžioji dalis informantų – bendrinės lietuvių kalbos vartotojai. Nors tekstyno kūrimo metu nebuvo siekta užfiksuoti tarminių ypatybių, vis dėlto tarminių pokalbių visiškai neišvengta: tekстыne pasitaiko ir pašnekovų, vartojančių tarmę ar tam tikrus tarminius elementus. Nors kai kurie tyrėjai (Aliūkaitė 2006; Grumadienė 1996 ir kt.) bendrinės kalbos ir tarmės kaitaliojimą pokalbio metu vadina kodų kaita, šiame straipsnyje tokie atvejai neanalizuojami, čia apsiribojama tik svetimų kalbų intarpais.

Analizuojant aprašytą tyrimo šaltinį buvo užfiksuoti 932 svetimų kalbų intarpai, kurie nėra tikriniai pavadinimai ar senieji lietuvių kalboje įprasti skoliniai. Šie svetimų kalbų intarpai sudaro 0,33 % tarp visų 280 123 analizuotų žodžių. Didžioji dalis šių intarpų – anglų kalbos žodžiai ar frazės (93 %), mažesnioji – lekšemos arba frazės iš rusų, lotynų, italų kalbos (7 %). Kitų kalbų intarpų tekstyno duomenyse neužfiksuota, tačiau tai suprantama atsižvelgiant į tekstyno pobūdį: tekstynas apima vienkalbių lietuvių pokalbius, įrašintus įprastose kasdieninėse situacijose, bei akademinio ir žiniasklaidos registų pokalbius, vykstančius lietuvių kalba.

Analizuojant svetimų kalbų intarpus nustatyta, kad 44 % (412) atvejų sudarė naujieji skoliniai (1, 2), 56 % (520) – kodų painiojimas (3, 4), o kodų kaitos, apimančios daugiau nei vieną pasakymą svetimąja kalba, analizuotuose duomenyse nepasitaikė:

(1) Nu čia toks, kur būna *latė, moka* ten visoki skanūs. (Mergina kalba apie kavos rūšis – *latė, moka*).

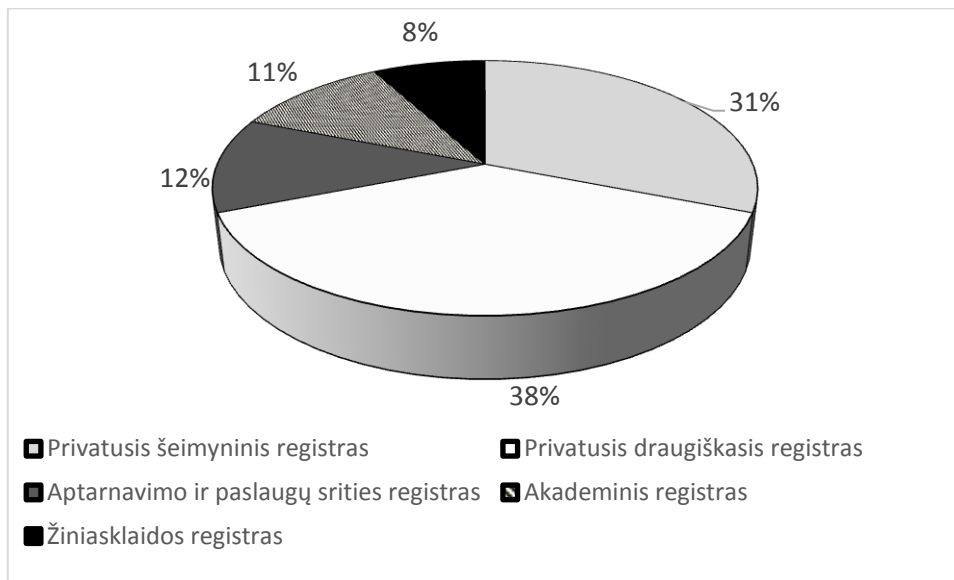
(2) Moteris 1: Kas yra *rukola*?

Moteris 2: Ta žolė tamsi.

(3) Žiauriai *good* dabar, *easy geimas* bus, jei nieks nepradės *trouint*, nes tiesiog visi *lydą* turi, aš tiesiog *free farminausi*. (Žaidėjas komentuoja žaidžiamą kompiuterinį žaidimą).

(4) Čia tipo pirmieji trisdešim(t), kas užsisakė *preordering*, ta prasme, iš anksto. (Vyras kalba apie prekių įsigijimą internetu).

Kiekybinis sakininės kalbos duomenų tyrimas parodė, kad svetimų kalbos intarpai yra būdingesni spontaninei (81 %) nei parengtai viešajai kalbai – akademiniam ir žiniasklaidos registru (19 %). Detalesnė sakininės kalbos atmainų (registų) analizė parodė, kad didžioji dalis intarpų buvo pavartoti spontanineje privačioje kalboje, kuriai įprastai būdingas laisvas kalbėjimo stilius, familiari buitinė šneka (*privatusis šeimyninis registras* – 289 atvejai, t. y. 31 % tarp visų analizuotuose duomenyse užfiksuotų svetimų kalbų intarpų; *privatusis draugiškasis registras* – 354 atvejų, t. y. 38 %:) (1 paveikslas).

1 paveikslas. Svetimų kalbų intarpų pasiskirstymas sakytinės kalbos registruose.

Daug mažesnė dalis svetimų kalbų intarpų (112 atvejų, t. y. 12 % tarp visų intarpų) užfiksuota kitame neparengtos spontaninės kalbos registre – *aptarnavimo ir paslaugų srities pokalbiuose*. Parengtai arba iš dalies parengtai viešajai kalbai svetimų kalbų intarpai taip pat nėra labai būdingi: 102 pavartojimo atvejai (tai sudaro 11 % tarp visų analizuotuose duomenyse užfiksuotų svetimų kalbų intarpų) pastebėti *akademiniame registre* ir 74 (8 %) *žiniasklaidos registre* (1 paveikslas).

Siekiant paaiškinti gautus svetimų kalbų intarpų pasiskirstymo rezultatus buvo atlikta detalesnė kiekybinė analizė, kurios metu atskirai paskaičiuotas naujųjų skolinių ir kodų painiojimo atvejų dažnumas kiekviename iš tirtų sakytinės kalbos registru. Taigi 2 paveiksle matyti, kad spontaninėje buitineje kalboje dažnesni kodų painiojimo nei naujųjų skolinių pavartojimo atvejai: privačiajame šeimyniniame ir privačiajame draugiškajame registre naujieji skoliniai sudaro atitinkamai 37 % ir 34 %, o kodų painiojimo atvejai – 63 % ir 66 % tarp visų šiose atmainose užfiksuotų svetimų kalbų intarpų. Lyginant tokį svetimų kalbų intarpų pasiskirstymą visose analizuotuose sakytinės kalbos atmainose (2 paveikslas), matyti, kad būtent spontaninei buitinei (privačiai) kalbai kodų painiojimas yra būdingiausias (plg. aptarnavimo ir paslaugų srities registre kodų painiojimas sudarė 49 % tarp visų svetimų kalbų intarpų, akademiniame registre – 30 %, žiniasklaidos – 24 %). Tai lemia neformalus kalbėjimo stilius, privati erdvė, artimas ir draugiškas ryšys tarp pašnekovų. Familiariuose pokalbiuose, vykstančiuose tarp šeimos narių, artimųjų, draugų, anglų kalbos (dažniausiai) žodžiais visiškai spontaniškai ir reikšmės požiūriu dažnai nepagrįstai (nes egzistuoja lietuviškas atitikmuo) pakeičiami lietuviški žodžiai (5, 6). Įdomu tai, kad pasitaiko atvejų, kai svetimų kalbų intarpai ne pakeičia lietuvišką žodį, bet jį dubliuoja (7, 8):

(5) Bet nu turėjo jau būt uždegimas, nes jau, kai išsilieja pilve, tai jau *emerđency* [: emergency].

(6) Tai važiuosim(e) gal rytoj, ar kada, ar vėliau šiandien, žinai, dar kažką *pačekirautint* [: check it out].

(7) Padedu dviejose vietose dar po tą, ir kad jau nebebūtų. Paskutinis toks *last* pakariavimas. (Vyras kalba apie spąstus, spendžiamus pelėms).

(8) Vyras: Čia jau vaikai turbūt pirmosios generacijos, nes dar gali xxx...

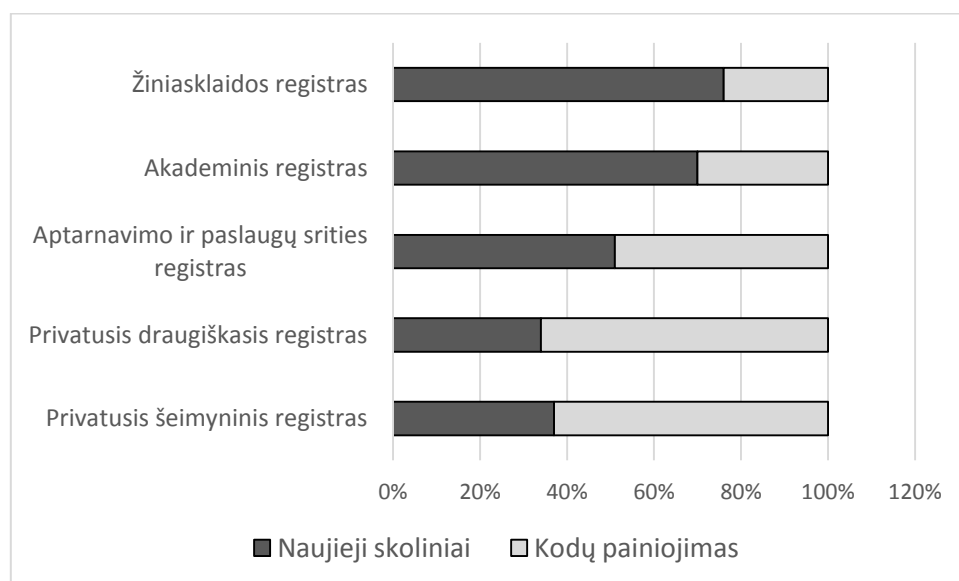
Moteris: Kokios trečiosios gal jau. (Moteris juokiasi).

Vyras: Gal.

Moteris: Ar ketvirtosios.

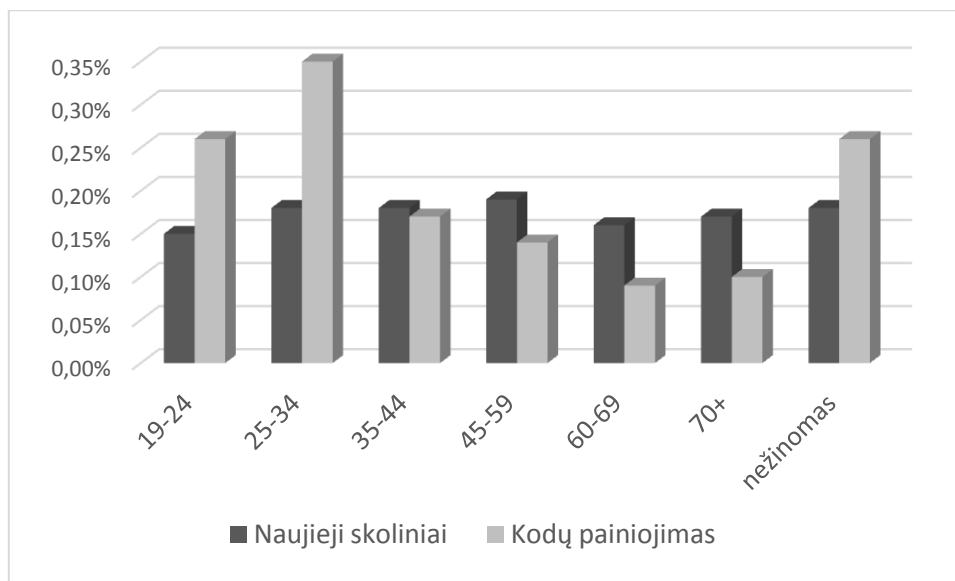
Vyras: Nu, *dženeraišn* [: generation].

Iš pateiktų ir panašių pavyzdžių matyti, kad spontanišoje privačioje kalboje svetimų kalbos žodis neretai turi stilistinę funkciją – jis pasitelkiamas siekiant kažką pabrėžti, akcentuoti, sustiprinti įspūdį, būtent todėl pasitaiko atvejų, kai svetimų kalbos intarpas dubliuoja lietuvišką žodį arba, kai svetimžodis turi didelį emocinį krūvį (*Nice, labai nice. Awesome.*). Be to, pastebėta, kad kodų painiojimas yra būdingas kai kurių asmenų kalbėjimo bruožas, t. y. užfiksuota nemažai atvejų, kai pokalbio metu vienas asmuo svetimžodžius vietoje lietuviško atitiktens pavartoja kelis kartus. Reikia atkreipti dėmesį, kad visais šiais atvejais kalbėtojai nebuvo dvikalbiai ar ilgą laiką gyvenę svečioje šalyje, tačiau visais atvejais tai buvo jauno amžiaus žmonės, kurių kalboje kodų painiojimas dažnai yra nulemtas sociopsichologinių priežasčių (pagal Vaicekauskienę 2007, 43), susijusių su tapatybės išraiška, tapatinimusi su kita kultūra, prisitaikymu prie jaunimo subkultūros.

2 paveikslas. Procentinė naujų skolinių ir kodų painiojimo atvejų dalis kiekviename iš analizuotų sakinės kalbos registrų.

Siekiant patikrinti hipotezę, kad kodų painiojimas yra susijęs su tam tikros amžiaus grupės kalbėtojais, buvo atlikta kiekybinė analizė pagal kalbėtojų amžiaus grupes (tik privačiame šeimyniniame ir privačiame draugiškajame registruose, nes kituose registruose pašnekovų amžius dažniausiai nežinomas). Kaip matyti iš 3 paveikslą, iš tiesų kodų painiojimas buvo būdingiausias dviem amžiaus grupėms: 25–34 m. – 0,35 % tarp visų žodžių ir 19–24 m. – 0,26 % tarp visų žodžių (plg. 35–44 m. – 0,17 %, 45–59 m. – 0,14 %, 60–69 m. – 0,09 %, 70+ m. – 0,1 %). Priešingai, naujųjų skolinių dažnumas spontanišoje privačioje kalboje nebuvo susijęs su amžiaus grupėmis: visose iš jų skoliniai sudarė panašią procentinę dalį tarp visų žodžių (nuo 0,15 % iki 0,19 %, žr. 3 paveikslą).

3 paveikslas. Procentinė naujųjų skolinių ir kodų painiojimo atvejų dalis (tarp visų žodžių) skirtingose amžiaus grupėse.

Spontanišos privačios kalbos analizė taip pat atskleidė, kad kodų painiojimo reiškinys yra labai susijęs su pokalbio tematika: daugiausiai kodų painiojimo atvejų užfiksuota su informacinėmis technologijomis susijusiose srityse: kalbant apie kompiuterius, diegiant kompiuterines programas, diskutuojant apie kitas su IT susijusias sritis. Iš visų šių pokalbių išsiskiria septyni dialogai, kuriuose kodų painiojimas sudaro išskirtinai didelę vartojamų žodžių dalį – nuo 7 % viename iš dialogų iki 23 %. Visi šie pokalbiai vyko tarp žaidžiančiųjų kompiuterinius žaidimus:

(9) Nes jo, idealiai būtų, tipo, *užpušinam botomą* [: bottom – žaidimo žemėlapis dalis], *midą* [: mid – middle trumpinys – žaidimo žemėlapis dalis] ir tada kartu einam, bet čia aš ėjau vienas visiškai.

(10) Bet *taueris* [: tower – bokštas] *low*, realiai, jeigu mūsų *džiungleris* [: jungler – žaidėjo vaidmens pavadinimas] ateina, mes galim paimti *tauerį*.

(11) Pirmo *levelio* [: level – lygis] jis yra silpnas, tai pirmo *levelio* [: level – lygis] mes turėtumėm *pušą* gaut, nebent jie pirmi į *leiną* ateis ir mūsų *džiungleriui* reikės padėt.

Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad kai kurie anglų kalbos intarpai šiame domene atlieka designatinę arba referentinę funkciją: kai nerandama paprasto lietuviško atitikmens tam tikrai sąvokai, vartojamas angliškasis žodis arba morfologiškai adaptuota jo forma (*botmas, midas, džiungleris*). Šiems kodų painiojimo atvejams galima pritaikyti L. Vaicekauskienės (2007, 79) teiginį, kuris naujųjų skolinių santykį su lietuvių kalbos žodynu apibūdina kaip adityvinį, t. y. užpildantį trūkstamas žodyno spragas. Tačiau pateiktuose pavyzdžiuose išryškėja ir situacinė kodų kaita (angl. *situational code switching*), t. y. mūsų pasirinktais terminais – situacinis kodų painiojimas (*taueris, levelis*). Pasak J. Holmes (2001), jei aptariama tema yra susijusi su tam tikru domenu, gali būti perimama tam domenui būdinga kalbos atmaina, taigi šiuo atveju žaidžiant kompiuterinius žaidimus angliškais svetimžodžiais (dažnai morfologiškai adaptuotais) pakeičiami ir sąvokų, daiktų, turinčių lietuviškus atitikmenis, pavadinimai (*levelis, taueris*).

Gausūs lietuvių ir kitų kalbų naujųjų skolinių tyrimai yra atskleidę, kad svetimžodžių vartoseną ypatingai susijusi su technologijų sritimi. Pasak L. Vaicekauskienės (2014a, 17), aktyvesnė leksikos kaita vyksta socialiai jautriuose domenuose, tokiuose, kurie turi polinkį atsinaujinti, kurie yra susiję su tam tikru socialiniu prestižu ar gyvenimo būdu, kintančiu dėl kultūrų kontaktų, šiandien dar ir dėl aktyvaus mobilumo ir globalizacijos, o vienas iš tokių domenų – technologijos ir technika. Taigi kodų painiojimo gausa, užfiksuota šiame domene, nėra stebėtina.

Taigi apibendrinant spontaninės privačios kalbos registrų (privačiojo šeimininio ir privačiojo draugiškojo) tyrimų rezultatus galima išskirti kodų painiojimo gausą, lenkiančią naujųjų skolinių vartoseną, designatinę, stilistinę ir sociopsichologinę kodų painiojimo funkcijas. Reikia paminėti, kad šiuose registruose ypatingų naujųjų skolinių vartojimo polinkių neišryškėjo – įvairių temų pokalbiuose naujaisiais skoliniais įvardijamos įvairios realijos, daiktai (*mozarela, adapteris, startapas*), tarp jų šiek tiek dažniau sutinkami maisto produktų arba technikos dalykų pavadinimai. Taip pat pastebėta, kad naujieji skoliniai šiuose registruose beveik visada turi designatinę funkciją.

Nors privačiajame šeimininiame ir privačiajame draugiškajame registre išryškėjo kodų painiojimo atvejų gausa, kitame spontaninės kalbos registre – aptarnavimo ir paslaugų srities pokalbiuose – kodų painiojimas sudarė daug mažesnę procentinę dalį: 49 % tarp visų svetimų kalbų intarpų (2 paveikslas). Reikia paaiškinti, kad aptarnavimo srities ir paslaugų srities pokalbiais šiame tyrime laikyti dialogai (rečiau – polilogai), kuriuose kalbėtojų socialinė interakcija vyksta įvairiose viešose erdvėse – parduotuvėje, kirpykloje, banke, kavinėje, kirpykloje, grožio salone, poliklinikoje, draudimo bendrovėje ir t. t. Nors šioms situacijoms būdingas kalbos spontaniškumas, įprastos „nerūpestingos“ šnekamosios kalbos priemonės, tačiau nuo privačiojo šeimininio ir privačiojo draugiškojo registro kalba skiriasi formalesniu stiliumi, pagarbaus ir mandagaus bendravimo formomis, teminiu ribotumu. Aptarnavimo ir paslaugų

srities registrai būdinga funkcija – pašnekovo siekis įsigyti prekę ar paslaugą, be to, neretai šiam registrai būdingas ir patariamasis / konsultacinis pokalbio lygmuo, susijęs su informacijos perdavimo situacija ir būtinu grįžtamuoju ryšiu, pavyzdžiui, kai klientas banke teiraujasi apie galimybę atsidaryti sąskaitą arba pacientas poliklinikoje konsultuojasi dėl tam tikro negalavimo.

Taigi aptarnavimo ir paslaugų srities pokalbių analizė parodė, kad kodų painiojimo ir naujųjų skolinių čia pasitaiko panašiai, atitinkamai 49 % ir 51 %. Nors dėl palyginti nedidelio duomenų kiekio (šiam registre užfiksuota 112 svetimų kalbų intarpų) ypatingų tendencijų pastebėti nepavyko, galima išskirti šiek tiek dažniau pasitaikančias svetimų kalbų intarpų vartojimo funkcijas. Pavyzdžiui, kodų painiojimo atvejai čia neretai susiję su citavimo funkcija, kai asmuo nori suteikti atkuriamai situacijai autentiškumo ir tiksliai nupasakoti situaciją, todėl pasitelkia konkrečius vieno arba kito asmens pasakytus žodžius (12) arba cituoja užrašytą tekstą (13, 14):

(12) Bet aš ateinu, jie vis „*are you okey, are you okey?*“ Aš – „*okey*“, bet jie kažką kalba, aš nieko ne *understand*. (Kirpėja pasakoja klientei apie savo išvyką).

(13) Antrą rytą iš eilės užvedu mašiną, man užsidega „*check coolant level*“. (Klientas pasakoja meistrui apie mašinos gedimą).

(14) Jie tada bus, tada reikės eiti *my doc, my computer*, cė [: C diskas], *sorties*. (Meistras aiškina klientui, kaip instaliuoti programą).

Taip pat pastebėta, kad kodų painiojimą, kaip ir naujųjų skolinių vartoseną, šiame registre galima sieti su asmens polinkiu / įpročiu vartoti svetimžodžius ir su stilistine funkcija (nors ji nėra tokia dažna kaip privačiajame šeimyniniame ir privačiajame draugiškajame registruose), kuri išryškėjo keliuose formalumu nepasižyminčiuose ilgesniuose pokalbiuose, vykstančiuose tarp kliento ir aptarnaujančio personalo – pateiktuose pavyzdžiuose matyti, kad norint ką nors pabrėžti, atkreipti dėmesį į tam tikrą sakinio dalį, pavartojamas svetimžodis:

(15) Daugiau aš jau viskas, *sorry*, bet ne. (Kirpėja grožio salone kalbasi su kolege).

(16) Ai čia lemputė – *fignia*. Nuėjau, instrukciją pažiūrėjau, atėjau, drykt drykt, *vsio*. (Administratorius automobilių servise pasakoja apie gedimo šalinimą).

(17) Nėra klientų, *vsio*, einu namo. (Kirpėja grožio salone kalbasi su kolege).

Kaip ir kituose spontanineės kalbos registruose (privačiajame šeimyniniame ir privačiajame draugiškajame), taip ir aptarnavimo bei paslaugų srities registre, pastebima, kad svetimų kalbų intarpai ir naujieji skoliniai dažniausiai yra susiję su technologijų sritimi:

(18) Išspausdink ką *ky* [: key] datą. (Bendradarbių pokalbis aptarnaujant klientą).

(19) Tai ten buvo, ten buvo Vista *draiveriai* šitam(e). (Pokalbis su darbuotoju, tvarkančiu kompiuterį).

Kiek kitokie rezultatai gauti analizuojant parengtos viešos / pusiau viešos kalbos registrus – akademinį registrą ir žiniasklaidos registrą (išskyrus kelias žinių laidas ir kelis pusiau skaitomus pranešimus, į tekstyną daugiausiai įtraukti pokalbiai, kurie nėra skaitomi ar sakomi mintinai). Iš 1 paveikslo matyti, kad akademiniam registre svetimų kalbų intarpai sudarė 11 % tarp visų visuose registruose užfiksuotų intarpų, o žiniasklaidos registre – 8 % (iš viso 19 % plg. su spontanine kalba – 81 %). Įdomu tai, kad priešingai nei spontaniniuose privačiuose registruose, parengtoje viešoje arba pusiau viešoje akademinėje ir žiniasklaidos kalboje naujieji skoliniai yra dažnesni nei kodų painiojimo atvejai (2 paveikslas). Kaip matyti iš 2 paveikslo, kodų painiojimas tirtuose akademinuose pokalbiuose sudarė tik 30 %, žiniasklaidos pokalbiuose – tik 24 % tarp visų svetimų kalbų intarpų (plg. privačiame šeimyniniame – 63 %, privačiame draugiškajame – 66 %, aptarnavimo ir paslaugų srities – 49 %). Tai galima sieti su viešu kalbėjimo pobūdžiu ir kalbų parengtumu: net ir pramoginio pobūdžio laidos ar, rodos, spontaniškai vykstanti paskaita yra apgalvotos ir parengtos iš anksto, todėl čia spontaniškumo daug mažiau, o kalba labiau kontroliuojama. Taigi suprantama, kad spontaniškai įterpiamų kodų painiojimo atvejų čia pasitaiko nedaug. Beveik visi užfiksuoti kodų painiojimo atvejai buvo motyvuoti ir susiję su vertimo (20, 21) arba citavimo (22, 23) funkcijomis:

(20) Teminė grupė – burlaivio dalys; kilmė – olandų, iš žodžio *grot*. (Studentas pristato jūreivystės terminus).

(21) Kaip ta Paryžiaus sistema vadinasi? Nesunku atspėti, teisingai sakote, *liberte* – laisvė. (Pokalbių laidoje kalbama apie Prancūziją).

(22) Praėjus keliems mėnesiams po šio mobiliojo telefono išleidimo, Apple kompaniją užplūdo daugybė laiškų su nusiskundimais, jog *sain* komanda, technologija neveikia taip, kaip turėtų veikti. (Studentas pristato pranešimą apie mobiliąsias technologijas).

(23) Na pirmiausia, pirmiausia reikia pagirti <...>, kad santrauka yra parašyta gražia vokiečių kalba. *Das ist auf deutsch*. (Komisijos narys komentuoja ginamą darbą).

Taigi ir akademinėje komunikacijoje, ir žiniasklaidos registre naujieji skoliniai apima didesnę svetimų kalbų intarpų dalį nei kodų painiojimas. Kaip ir kituose registruose, naujieji skoliniai dažniausiai turi arba designatinę (24), arba stilistinę reikšmę (25), o kartais dėl įpročio ar įsigalėjusios vartosenos jais pakeičiami lietuviški terminai ar sąvokos (26, 27):

(24) Man tai ta *rukala* [: *rukola*], xxx, nepatinka. (Mamos pokalbis su dukra).

(25) Tai linkime dar, kaip ir sakė Ieva, penkiasdešimt metų gyventi, kurti tikrai nuostabias, gražias, *kreivy* kolekcijas. (Pokalbių laida apie madą).

(26) Papuošalai papildo žmogaus *imidžą*. (Pokalbių laida apie madą)

(27) Ne kiekviena įmonė gali leisti sau tokį *piarą*. (Konferencijoje pranešėjas kalba apie viešinimo strategijas).

Akademiniam ir žiniasklaidos registruose užfiksuotų naujųjų skolinių ir kodų painiojimo atvejų analizė neišryškino teminių grupių, susijusių su šių intarpų vartojimu. Tai galima paaiškinti įvairia pokalbių, tekстыne sudarančių šiuos registrus, tematika, lemiančia gana didelę leksinę svetimų kalbų intarpų įvairovę.

Apibendrinant aptartų sakinės kalbos registrų tyrimo rezultatus, galima suformuluoti išvadą, kad svetimų kalbų intarpų vartoseną yra susijusi su sakinės kalbos pobūdžiu ir situacija. Daugiausiai svetimų kalbų intarpų užfiksuota privačioje spontanineje kalboje, mažiau – formalesnio pobūdžio aptarnavimo ir paslaugų srities registre, mažiausiai – oficialaus pobūdžio akademiniame ir žiniasklaidos registruose. Tačiau reikia paminėti, kad tokį skirtumą daugiausiai lemia ne naujųjų skolinių vartoseną, bet kodų painiojimo atvejai: kuo familiaresnio pobūdžio kalbos registras – tuo daugiau kodų painiojimo atvejų pastebėta, kai tuo tarpu naujųjų skolinių dažnis registruose skiriasi ne taip žymiai.

Išvados

Straipsnyje, remiantis *Sakinės lietuvių kalbos tekstyno* duomenimis, buvo aptartas svetimų kalbų intarpų dažnumas sakinės kalbos registruose, nustatyta, kokią dalį tarp svetimų kalbų intarpų sudaro naujieji skoliniai ir kodų painiojimo atvejai, aptartos pagrindinės svetimų kalbų intarpų funkcijos ir jų vartojimo priežastys. Atlikus tyrimą buvo suformuluotos šios išvados:

1. Nors neretai kalbama, kad lietuvių kalboje sparčiai daugėja skolinių iš svetimų kalbų, o svetimžodžių vartoseną yra nesaikinga, tyrimas parodė, jog, priešingai nei įprasta manyti, sakinėje kalboje svetimų kalbų intarpai tesudaro nedidelę dalį vartojamo žodyno – tik 0,33 % visų žodžių. Taigi šiuo darbu buvo patvirtinti kito tyrimo (Vaicekauskienė, Dabašinskienė et al. 2014) rezultatai, atskleidę, kad naujieji skoliniai yra gana retas *bendrosios sakinės* vartosenos reiškinys. Didžioji dalis užfiksuotų intarpų – anglų kalbos žodžiai ar frazės (93 %), mažesnioji – leksemos arba frazės iš rusų, lotynų, italų kalbos (7 %).

2. Tyrimas parodė, kad kalbant apie svetimų kalbų intarpų vartojimą sakinėje kalboje, yra prasminga analizuoti skirtingas sakinės kalbos atmainas, t. y. registrus, skiriamus pagal pokalbio situaciją, pobūdį ir familiarumo / formalumo (oficialumo) lygį. Tyrimo metu išskirtuose sakinės kalbos registruose buvo pastebėti kiekybiniai ir kokybiniai svetimų kalbų intarpų vartojimo skirtumai: nustatyta, kad spontaniniuose pokalbiuose sakinės kalbos intarpai yra

daug dažnesni (81 %) nei parengtoje viešoje arba pusiau viešoje kalboje (19 %); taip pat nustatyta, kad familiarumu pasižyminčioje privačioje spontaninėje kalboje svetimų kalbų intarpai vartojami dažniau (privačiajame šeimyniniame registre – 31 %, privačiajame draugiškajame registre – 38 %) nei formalioje spontaninėje kalboje (aptarnavimo ir paslaugų srities registre – 12 %), o mažiausiai intarpų užfiksuota formalumu ir oficialumu išsiskiriančioje parengtoje viešoje komunikacijoje (akademiniame ir žiniasklaidos registruose, atitinkamai 11 % ir 8 %). Be to, nustatyta, kad spontaninės kalbos registruose svetimų kalbų intarpai vartojami dėl designatinių, stilistinių ir sociopsichologinių priežasčių, o viešosios kalbos registruose dažniausiai turi designatinę funkciją bei vartojami cituojant ir verčiant.

3. Atliktas tyrimas parodė, kad siekiant aptarti skolinimosi reiškinį, neužtenka analizuoti tik naujuosius skolinius, kadangi kai kuriuose sakininės kalbos registruose naujieji skoliniai sudaro tik nedidelę dalį tarp visų svetimų kalbų žodžių, pavyzdžiui, privačiajame šeimyniniame registre – 37 %, privačiajame draugiškajame – 34 %, nors akademiniame ir žiniasklaidos registruose naujieji skoliniai apima atitinkamai 70 % ir 76 % visų svetimų kalbų intarpų. Be to, naujųjų skolinių atskyrimas nuo kodų painiojimo leido nustatyti skirtingas šių svetimžodžių vartojimo tendencijas ne tik atskiruose registruose, bet ir tirtose amžiaus grupėse: gauti rezultatai parodė, kad kodų painiojimas būdingas jaunesnio amžiaus grupėse, o naujųjų skolinių vartoseną su amžiaus grupėmis nėra reikšmingai susijusi. Atliktas tyrimas taip pat leido palyginti naujųjų skolinių ir kodų painiojimo funkcijas nei nustatyti, kad naujųjų skolinių vartoseną dažnai yra susijusi su designatine funkcija, o kodų painiojimas – su designatine ir stilistine funkcijomis bei sociopsichologinėmis svetimžodžių vartojimo priežastimis. Ir naujieji skoliniai, ir kodų painiojimas dažnai yra asmeniui būdingas kalbinės raiškos šaltinis, susijęs su tapatybės raiška, atstovaujama subkultūra, įpročiu ir polinkiu vartoti svetimų kalbų intarpus.

4. Nors tyrimas atskleidė, kad svetimų kalbų intarpai ypatingai būdingi technologijų srities domenui, daugiau tendencijų, susijusių su temine pokalbių įvairove, pastebėta nebuvo. Be to, didžioji dalis svetimų kalbų intarpų (ir naujųjų skolinių, ir kodų painiojimo atvejų) buvo pavartota tik po vieną kartą, o dažniausių svetimų kalbų intarpų sąrašas reikšmingų ypatybių neatskleidė. Taigi sakininės kalbos tyrimas leidžia teigti, kad, išskyrus technologijų srities domeną, svetimų kalbų intarpai reikšmingo poveikio lietuvių kalbos sistemai neturi. Žinoma, siekiant įvertinti svetimų kalbų poveikį lietuvių kalbai, būtina atsižvelgti ir į rašytinės kalbos tyrimus, tačiau remiantis gautais rezultatais galima daryti išvadą, kad bendrojoje (ne specializuotoje ar profesinėje srityje) vartosenoje svetimžodžiai nėra dažnas reiškinys.

Literatūra

- Aliūkaitė, Daiva 2006, Tarminis kalbėjimas ir bendrinė kalba: kodų pasirinkimo aspektas, *Kalbotyra* 56(3), 7–14.
<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2006~1367154425545/DS.002.0.01.ARTIC>
- Bhatia, Tej K., William Ritchie C. 2004, Social and Psychological Factors in Language Mixing, In *Handbook of Bilingualism*, William C. Ritchie, Tej K. Bhatia (eds.), 336–352, Blackwell Publishing.
- Cárdenas-Claros, Mónica Stella, Nany Isharyanti 2009, Code switching and code mixing in Internet chatting: between ‘yes’, ‘ya’, and ‘si’ case study, *The JALT CALL Journal* 5(3), 67–78.
http://journal.jaltcall.org/articles/5_3_Cardenas.pdf
- Čekuolytė, Aurelija 2010, Jaunimo požiūris į angliškus žodžius suaugusiųjų kalboje, *Kalbos kultūra* 83, 322–341.
- Česnulienė, Vida 2017, Naujieji skoliniai lietuvių jaunimo diskurse, *Žmogus ir žodis / Didaktinė lingvistika* 19(1), 4–18.
<http://www.zmogusirzodis.leu.lt/index.php/zmogusirzodis/article/view/174>
- Girčienė, Jurgita 2005, Neologizmų integracija į tekstą, *Žmogus ir žodis* 1 (7), 78–82.
<http://www.biblioteka.vpu.lt/zmogusirzodis/PDF/didaktinelingvistika/2005/girciene.pdf>
- Girčienė, Jurgita 2006a, Naujieji skoliniai ir jų atitikmenys, *Gimtas žodis* 6, 2–7.
<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2006~1367154452710/DS.002.0.01.ARTIC>
- Girčienė, Jurgita 2006b, Verstinių tekstų naujažodžiai, *Kalbos kultūra* 79, 75–91.
- Girčienė, Jurgita 2007, Naujųjų skolinių vartoseną: kalbos kultūros ir stilistikos takoskyra. *Kalbos kultūra* 80, 143–152.
<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2007~1367165924642/DS.002.0.01.ARTIC>
- Girčienė, Jurgita 2015, Gastronomijos srities skoliniai kaip globalėjančio pasaulio atspindys, *Linguistica Lettica* 23, 146–166.
- Grumadienė, Laima 1996, Sociolingvistinis dabartinės šnekamosios lietuvių kalbos tyrimo aspektas, *Lietuvių kalbotyros klausimai* 34, 190–198.
- Holmes, Janet 2001, *An Introduction to Sociolinguistics*, London: Pearson Education Limited.
- Kamandulytė-Merfeldienė, Laura 2017, Sakytinės lietuvių kalbos tekstynas – natūralios vartosenos tyrimų šaltinis, *Taikomoji kalbotyra* 9, 176–198.
<https://taikomojikalbotyra.lt/ojs/index.php/taikomoji-kalbotyra/article/view/152/109>

- Karpuškienė, Jolanta 2011, Anglų kalbos įtaka lietuvių kalbai internete: *magistro darbas*, Vilniaus universitetas.
<https://epublications.vu.lt/object/elaba:2153987/>
- Kim, Eunhee 2006, Reasons and Motivations for Code-Mixing and Code-Switching, *EFL* 4(1), 43–61.
- Kregždys, Rolandas 2014, Leksiniai skoliniai – tautų kultūrinės interferencijos refleksija: lietuvių kalbos polonizmai-semitizmai, *Baltu filologija* 22(2), 55–93.
- Myers-Scotton, Carol 1997, *Duelling Languages. Grammatical Structures in Codeswitching*. Oxford: Clarendon Press.
- Muysken, Pieter 2000, *Bilingual speech: A typology of code-mixing*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Nevinskaitė, Laima 2014a, Daugiakalbė reklama lietuviškuose žurnaluose 1993–2013 metais, *Taikomoji kalbotyra* 3.
<https://taikomojikalbolyra.lt/ojs/index.php/taikomoji-kalbolyra/article/view/25/25>
- Nevinskaitė, Laima 2014b, Kam reklamai skoliniai? Leksikos skoliniai reklamos tekstuose, *Taikomoji kalbotyra* 3.
<https://taikomojikalbolyra.lt/ojs/index.php/taikomoji-kalbolyra/article/view/27/21>
- Pakerys, Jurgis 2014, Naujųjų skolinių duomenų bazės veiksmažodžių morfologija. *Taikomoji kalbotyra* 3.
<https://taikomojikalbolyra.lt/ojs/index.php/taikomoji-kalbolyra/article/view/28/22>
- Petrėnienė, Ona 2017, Naujųjų skolinių stilistinės išgalės kultūrinėje spaudoje, *Žmogus ir žodis / Didaktinė lingvistika* 19(1), 81–89.
- Poplack, Shana 1980, Sometimes I'll start a sentence in Spanish y termino en espanol: toward a typology of code-switching, *Linguistics* 18(7–8), 581–616.
- Poplack, Shana 1987, Contrasting Patterns of Code-switching in Two Communities, In *Aspects of Multilingualism*, Erling Wande, Jan Anward, Bengt Nordberg, Lars Steensland (eds), 51–77, Berlin: Mouton de Gruyter.
<https://yorkspace.library.yorku.ca/xmlui/bitstream/handle/10315/6618/CRLC00170.pdf?sequence=1>
- Rudaitienė, Vida 2007, Skoliniai socialiniame diskurse: vartoseną ir normos, *Socialinis darbas* 6(1), 145–153.
https://www.mruni.eu/upload/iblock/97e/16_rudaitiene.pdf
- Rudaitienė, Vida 2008, *Leksikos skoliniai administracinėje kalboje*, Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
- Vaicekauskienė, Loreta 2006, Anglų kalbos svetimžodžiai ir socialinis identitetas Lietuvoje, *Darbai ir dienos* 46, 65–78.

- Vaicekauskienė, Loreta 2007, *Naujieji lietuvių kalbos svetimžodžiai: kalbos politika ir vartoseną*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Vaicekauskienė, Loreta 2008, Nauji naujųjų skolinių norminimo klausimai, *Kalbos kultūra* 81, 65–79.
- Vaicekauskienė, Loreta 2009, Postmodernioji dvikalbystė: tautinės kalbos ir anglų kalba reklamoje, *Kalbos kultūra* 82, 110–125.
<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2009~1367173931796/DS.002.0.01.ARTIC>
- Vaicekauskienė, Loreta 2014a, „Skolos bijosi – turtų nepadarysi“. Leksikos skolinimosi poreikiai ir polinkiai 1991–2013 m. rašytiniuose tekstuose, *Taikomoji kalbotyra* 3.
<https://taikomojikalbotyra.lt/ojs/index.php/taikomoji-kalbotyra/article/view/26/20>
- Vaicekauskienė, Loreta 2014b, Pratarė, *Taikomoji kalbotyra* 3.
<https://taikomojikalbotyra.lt/ojs/index.php/taikomoji-kalbotyra/article/view/31/26>
- Vaicekauskienė Loreta, Šmitaitė Reda 2010, Anglų kalbos vartojimas ir kodų kaita Lietuvos televizijų reklamose, *Kalbotyra* 62(3), 108–125.
<http://www.zurnalai.vu.lt/kalbotyra/article/view/7647>
- Vaicekauskienė, Loreta, Ineta Dabašinskienė, Laura Kamandulytė–Merfeldienė 2014, Naujųjų skolinių kaitybinio ir darybinio adaptavimo modelių produktyvumas, *Taikomoji kalbotyra* 3.
<https://taikomojikalbotyra.lt/ojs/index.php/taikomoji-kalbotyra/article/view/24/18>
- Vaičiakauskienė, Sonata 2016, Kompiuterijos srities naujieji skoliniai, *Žmogus ir žodis / Didaktinė lingvistika* 18(1), 80–95.
<http://www.zmogusirzodis.leu.lt/index.php/zmogusirzodis/article/view/150/144>
- Vyšniauskienė, Inga 2012, Polilingvali Vilniaus jaunimo raiška: socialinės tapatybės paieškos, *Kalbotyra* 64(3), 140–157.
- Vladarskienė, Rasuolė 2014, Naujos tarptautinių žodžių reikšmės administracinėje kalboje, *Taikomoji kalbotyra* 3.
<https://taikomojikalbotyra.lt/ojs/index.php/taikomoji-kalbotyra/article/view/30/24>

Gauta: 2018-05-28

Priimta: 2018-06-10